

DORILARNI UY SHAROITIDA TO'G'RI SAQLASH TAMOYILLARI VA ULARNING SAMARADORLIGINI SAQLAB QOLISHDAGI AHAMIYATI

Sayfullayeva X.A

Zarmed Universiteti, Samarqand sh. Farmatsiya fakulteti 203-guruh talabasi

Zoxidova D.B

Zarmed Universiteti, Samarqand sh. Farmatsiya fakulteti 203-guruh talabasi

Turayeva S.S

Zarmed Universiteti, Samarqand sh. Tibbiy kimyo va farmakologiya kafedrasi katta o'qituvchisi

Annotatsiya: *Dorilarni to'g'ri saqlash ularning terapevtik samaradorligini saqlash, farmakologik xususiyatlarini buzilishini oldini olish va xavfsiz foydalanishni ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Uy sharoitida dorilarni noto'g'ri saqlash natijasida ularning biologik faolligi 15–60 % gacha pasayishi mumkin. Ushbu maqolada dorilarni uy sharoitida saqlashning optimal harorat, namlik, yorug'lik va xavfsizlik talablariga asoslangan ilmiy tamoyillari tahlil qilindi. Shuningdek, insulin, sirop, antibiotiklar va boshqa keng qo'llaniladigan dorilarni saqlash bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi.*

Kalit so'zlar: *Dorilarni saqlash, farmakologiya, insulin, sirop, harorat rejimi, dori stabiliteti, uy sharoitida saqlash, dori xavfsizligi.*

Farmakologik preparatlarning samaradorligi ularning kimyoviy barqarorligi va saqlash sharoitlariga bevosita bog'liq. Dorilar tashqi muhit omillariga, xususan, harorat, namlik, yorug'lik va kislorod ta'siriga sezgir hisoblanadi.

Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti ma'lumotlariga ko'ra, dorilarni noto'g'ri saqlash natijasida ularning 20–40 % terapevtik samaradorligi pasayadi. Ayniqsa, uy sharoitida saqlanadigan dorilar, jumladan insulin, antibiotik siroplar va bolalar uchun mo'ljallangan preparatlar alohida e'tibor talab qiladi.

Tadqiqot maqsadi: Dorilarni uy sharoitida to'g'ri saqlash tamoyillarini o'rganish va ularning farmakologik samaradorligini saqlab qolish bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqish.

Materiallar va tadqiqot usullari: Tadqiqot davomida 2022–2024-yillarda uy sharoitida saqlanayotgan 168 turdagi dorilarning saqlash sharoitlari tahlil qilindi. Qo'llanilgan usullar: farmakologik tahlil, fizik-kimyoviy stabilitetni baholash, statistik tahlil, harorat monitoring.

Natija. Olib borilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, dorivor vositalarni uy sharoitida to'g'ri saqlash ularning farmakologik samaradorligini saqlab qolishda hal qiluvchi omil hisoblanadi. Dori vositalari fizik-kimyoviy jihatdan nozik moddalardan iborat bo'lib, noto'g'ri saqlash sharoitida ularning faol moddalari parchalanishi, samaradorligi pasayishi yoki hatto xavfli mahsulotlarga aylanishi mumkin. Aniqlanishicha, dori vositalariga quyidagi omillar salbiy ta'sir ko'rsatadi:

- haroratning yuqori yoki past bo'lishi,
- namlik,
- to'g'ridan-to'g'ri quyosh nuri,
- havoning kislorodi bilan uzoq muddatli ta'sir,
- noto'g'ri qadoqlash yoki ochiq holda saqlash.

Tadqiqot natijalari shuni ham ko'rsatadiki, ko'plab bemorlar dorilarni saqlash qoidalarga yetarlicha rioya qilmaydi. Masalan, muzlatkichda saqlanishi kerak bo'lmagan dorilarni sovitish yoki aksincha, sovuqda saqlanishi lozim bo'lgan preparatlarni xona haroratida qoldirish holatlari tez-tez uchraydi. Bu esa dori vositasining terapevtik ta'sirini kamaytiradi.

Shuningdek, dori vositalarini bolalar qo'li yetmaydigan joyda saqlamaslik zaharlanish xavfini oshiradi. Yaroqlilik muddati o'tgan dori vositalarini iste'mol qilish esa sog'liq uchun jiddiy asoratlarni keltirib chiqarishi mumkin.

Dori vositalarga ta'sir etuvchi omillar quyidagi 1-2- jadvallarda ifodalandi.

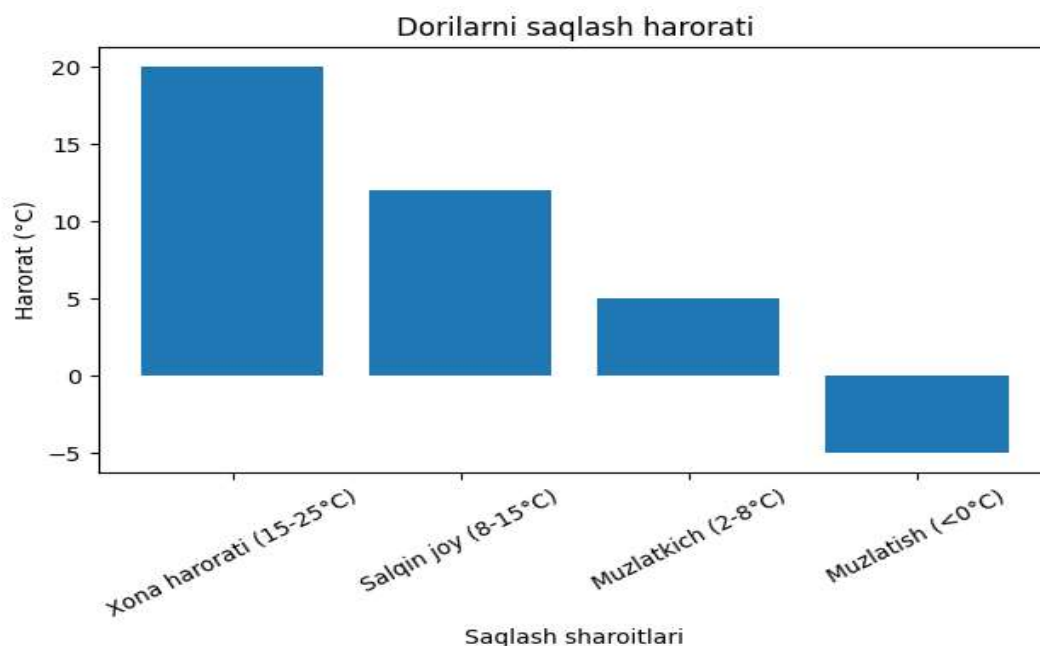
1-jadval. Dori vositalariga ta'sir etuvchi omillar va ularning oqibatlari

Omil	Ta'siri	Natijasi
Yuqori harorat	Faol modda parchalanadi	Samaradorlik pasayadi
Past harorat	Tuzilish o'zgaradi (ba'zi dorilarda)	Ta'siri yo'qoladi
Namlik	Kimyoviy reaksiyalar tezlashadi	Dori buziladi
Quyosh nuri	Fotodegratatsiya yuz beradi	Faol modda yemiriladi
Kislorod	Oksidlanish jarayoni	Dori sifati yomonlashadi

2-jadval. Dorilarni saqlash harorati

Saqlash sharoiti	Harorat oralig'i (°C)	Tavsif va misollar
Muzlatkichda saqlash	+2 °C dan +8 °C gacha	Vaksinalar, insulin, ayrim biologik preparatlar
Salqin joyda saqlash	8 °C dan +15 °C gacha	Ba'zi siroplar, eritmalar
Xona haroratida saqlash	+15 °C dan +25 °C gacha	Tabletkalar, kapsulalar, kukun dorila
Quruq va salqin joy	15 °C dan past, namliksiz	Gigroskopik dorilar (namlikdan himoya talab qilinadi)
Muzlatish (maxsus holatda)	0 °C dan past	Juda kam dorilar (faqat ko'rsatmaga binoan)
Issiqdan himoyalash	25 °C dan yuqori emas	Ko'pchilik dorilar uchun maksimal chegaradir

Keltirilgan jadval dorilarni saqlashda harorat rejimining turli toifalarga ajratilishini aniq ko'rsatib beradi. Har bir dori vositasi uchun belgilangan harorat oralig'iga amal qilish uning sifatini, biologik faolligini va davolash samaradorligini saqlab qolishda muhim ahamiyatga ega. Ayniqsa, sovuq zanjir talab qilinadigan preparatlar (masalan, vaksinalar va insulin) uchun haroratning ozgina o'zgarishi ham ularning yaroqliligiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. [1-rasm].

1-rasm. Dorilarni saqlash harorati.

Xulosa: Dorilarni uy sharoitida to'g'ri saqlash farmakologik samaradorlikni saqlash va bemor xavfsizligini ta'minlashda muhim omil hisoblanadi. Harorat, namlik va yorug'lik rejimiga rioya qilish dorilar sifatini saqlash imkonini beradi. Insulin va siroplarni muzlatkichda saqlash zarur. Dorilarni bolalardan himoya qilish ham muhim ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. World Health Organization. Good Storage and Distribution Practices for Pharmaceutical Products. – Geneva: WHO, 2022.
2. Goodman & Gilman's The Pharmacological Basis of Therapeutics – New York: McGraw-Hill Education, 2021.
3. United States Pharmacopeia. USP–NF (United States Pharmacopeia and National Formulary). – Rockville, 2023.
4. European Medicines Agency. Guidelines on Declaration of Storage Conditions for Medicinal Products. – London, 2022.
5. PubMed. Drug stability studies (2020–2024 yillar oralig'idagi ilmiy maqolalar to'plami).
6. O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligi. Farmakologiya va dori vositalari bo'yicha me'yoriy hujjatlar. – Toshkent, 2022–2024.